

Др Јездимир Мишировић

Искључење акционара

1. Уводне напомене

Један од облика организовања у тржишној привреди је друштво капитала - акционарско друштво.

Овај облик организовања се најчешће манифестује у пракси.

Ако пођемо од обраде питања о искључењу акционара, најпре морамо видети како се постаје акционар и која су његова права и обавезе.

Акционарско друштво (друштво капитала) је друштво које оснивају правна, односно физичка лица ради обављања делатности, чији је основни (оснивачки) капитал подељен на акције одређене номиналне вредности.

Збир номиналних вредности свих акција чини основни капитал акционарског друштва.

Акционарско друштво се оснива уговором о оснивању, а ако га оснива један члан одлуком о оснивању.

Акционарско друштво прибавља основни капитал продајом, односно откупом акција.

Акционарско друштво се оснива на два начина, и то:

- откупом свих акција приликом оснивања, без упућивања јавног позива за упис и уплату акција (симултано оснивање) и
- упућивањем јавног позива трећим лицима за упис и уплату акција (сукцесивно оснивање).

Овај други начин оснивања акционарског друштва је посебно интересантан, како ће се то у даљем излагању видети, за материју која је предмет наше пажње - искључење акционара.

Постоји више разлика код оснивања акционарског друштва на симултани или сукцесивни начин оснивања.

Акционарско друштво без јавног позива може основати један оснивач а акционарско друштво које се оснива на сукцесиван начин (јавни позив) може основати најмање два оснивача.

Постоји разлика и код обезбеђивања минималног основног капитала за оснивање друштва.

Код симултаног оснивања акционарског друштва новчани део основног капитала не може бити мањи од 10.000 САД долара у динарској противвредности по курсу на дан уплате, а новчани износ оснивачког капитала код сукцесивног оснивања не може бити мањи од 20.000 САД долара у динарској противвредности по курсу на дан уплате.

Новчани оснивачки улог једног акционара не може бити мањи од 500 САД долара у динарској противвредности на дан уплате (члан 190. Закона о предузећима - у даљем тексту: ЗОП).

Интересантно је да закон предвиђа да најнижи номинални износ једне акције не може бити мањи од 5 САД долара у динарској противвредности на дан уплате.

Постоје и друге разлике на којима се овде нећемо задржавати.

За нас је интересантније сукцесивно оснивање акционарског друштва.

Код овог начина оснивања, оснивачи друштва упућују јавни позив за упис и уплату акција (проспект) са законом предвиђеним подацима и уз одобрење надлежног савезног органа (Комисија за хартије од вредности).

Овај јавни позив се објављује у јавном гласилу и у дневном листу.

Рок за упис акција не може бити дужи од три месеца од дана одређеног за почетак уписивања акција (члан 203. ЗОП).

Поставља се питање у ком року и под којим условима се морају уписане акције уплатити?

Када правно или физичко лице на основу објављеног огласа упише акције дужно је и да уплати уписане акције.

Обавеза је да уписници акција до одржавања оснивачке скупштине уплате код овлашћене банке најмање 50% новчаног дела оснивачког капитала (10.000 САД долара у динарској противвредности) односно 50% новчаног улога сваког акционара (најмање 250 САД долара у динарској противвредности) а остатак се уплаћује најдоцније у року од две године од дана уписа друштва у судски регистар, сагласно уговору о оснивању друштва и статуту.

Оснивачи друштва не могу располагати уплатама, а управа друштва може располагати уплатама после уписа друштва у судски регистар, када се уплате преносе на рачун друштва (члан 205. ЗОП).

Као што се из одредаба чл. 205. ЗОП види и остатак од 50% новчаног дела оснивачког капитала мора се уплатити најдоцније у року од две године од дана уписа друштва у судски регистар, под условима и у роковима како је предвиђено уговором о оснивању друштва и статутом.

То практично значи да друштво може одлучити да се остатак новчаног дела оснивачког капитала уплати тако што ће се пола уплатити прве године после уписа друштва у регистар, а остала половина до краја друге године од уписа друштва у судски регистар.

Одлука може да буде да се остатак оснивачког капитала (уписаних акција) уплати у четири шестомесечне рате почев од уписа друштва у регистар. Наравно, да одлука о уплати остатка уписаних акција може бити регулисана и на други начин али то мора бити у границама законског рока од две године од уписа друштва у регистар.

Ови рокови и начин уплате осталог дела уписаних акција су веома важни и битни јер су акционари дужни да уплате уписане акције и то је једна од њихових основних обавеза.

Од врсте и количине акција које прибави акционар зависе његова права и обавезе.

Само неколико напомена о акцијама.

Акције су хартије од вредности и на њих се примењују одредбе Закона о хартијама од вредности.

Према Закону о предузећима акције се деле на акције на име и акције на доносиоца.

Према редоследу издавања акције су оснивачке (прва емисија) и акције следећих емисија.

Према садржини права учешћа у добити акције могу бити обичне (редовне) и приоритетне (повлашћене).

Код сукцесивног оснивања друштва акције могу бити само на име.

Свака акција даје своме имаоцу право гласа сразмерно номиналној вредности, и код исте номиналне вредности акција не може се имати различит број гласова.

Статутом се може предвидети највећи број гласова сваког акционара без обзира на номиналну вредност акција које акционар поседује, али то мора да важи за све акционаре са правом гласа.

Изузетно без права гласа могу се издавати само приоритетне акције, с тим да њихова номинална вредност не може прећи 49% од основног капитала акционарског друштва (члан 221. ЗОП).

2. Како се постаје акционар

а) Већ је напред било речи да код оснивања акционарског друштва оснивачи позивају правна и физичка лица да упишу и уплате акције.

На овај начин сви који су потписали уговор о оснивању акционарског друштва (или донели одлуку о оснивању једноперсоналног акционарског друштва), а касније уписали и уплатили акције стичу својство акционара оснивача.

б) Они који накнадно прибаве акције у другој и наредним емисијама постају акционари чланови акционарског друштва. Чланови друштва се не уписују у судски регистар, али зависно од врсте и количине акција које поседују имају иста права као и акционари оснивачи.

в) Акције се могу прибавити куповином од акционара или на тржишту. Уговор о куповини акција мора бити у писменој форми и оверен код суда јер се ради о промету имовинских права.

г) Акције се могу наследити.

д) Акције се могу стећи и на други законом дозвољени начин.

Све акције као и касније промене о власништву и остали подаци који се односе на акције уписују се у књигу акционара која се обавезно води у акционарском друштву.

3. Која су права и обавезе акционара

а) Права акционара су:

- право гласа;
- право на дивиденде;
- право сазивања скупштине;
- право на накнаду штете коју му причине органи друштва (управног одбора и скупштине);
- право приоритета из стечајне масе;
- и друга права која су му законом или статутом утврђена.

б) Обавезе акционара су:

- да уплати уписане акције или одмах код симултаног оснивања, или у роковима и на начин како је то предвиђено законом, уговором о оснивању и статутом (члан 205. и 224. ЗОП).

Не може се предвидети ослобађање од ове обавезе.

Ово није новина у нашем закону.

Тако, на пример, види параграф 237. Трговачког законика за Краљевину Југославију из 1937. године (у даљем тексту Т.З. 37.):

"Деоничар (акционар) правилима не може бити обавезан на што друго но на уплату имените вредности деонице, а ако је издата преко имените вредности или уз доплату, на уплату целог износа за који је издата, као и на споредна повремена новчана давања.

Новчане уплате могу се захтевати само подједнако за све деонице, које се имају уплатити само новцем.

Друштво не може појединим деоничарима уплату ни одгодити нити их уплате ослободити".

Слично чл. 24. Закона о акционарским друштвима Краљевине Србије из 1896. године:

- обавеза је акционара да надокнади штету коју причини друштву због неблаговремене уплате или неуплате акција као и за штету која настане на други начин.
- да учествује у раду органа друштва;
- да не чини дело нелојалне утакмице;
- има и друге обавезе које произлазе из закона и статута.

4. Како престаје право на акције

Ево најважнијих начина престанка права на акције и то:

- ако се промени облик организовања издаваоца акција (акционарско друштво се организује као друштво са ограниченом одговорношћу па се оснивачки капитал сада изражава у уделима, уместо у акцијама);
 - преносом акција на другога на основу правног посла или на други начин;
 - услед повлачења акција;
 - услед губитка, уништења или већег оштећења.
- Све промене на издатим акцијама евидентирају се у књизи акционара.

5. Искључење акционара

Већ је напред истакнуто да је акционар који упише акције обавезан да на рачун друштва уплати номинални или више емисиони износ уписаних акција. Наравно акционар је дужан да преда друштву улоге у стварима и правима, а све то у складу са законом, уговором о оснивању и статутом (члан 224. ЗОП).

Улози се не могу вратити акционарима док траје друштво, осим у случајевима прописаним законом о предузећима (члан 227. ЗОП).

Ова накнадна уплата акција долази у обзир само код sukcesивног начина оснивања друштва, јер код симултаног начина оснивања друштва акције се морају уплатити до регистрације друштва.

Поставља се питање које су последице по акционара ако закасни са уплатама акција, или не изврши уплату акција?

Ако акционар закасни са уплатом акција, односно уношењем доспелог улога одговара акционарском друштву за штету у складу са Законом о предузећима односно са статутом.

Истина, Закон о предузећима предвиђа и могућност да управа друштва остави акционару накнадни рок за уплату акција, односно уношење улога ако нађе да је акционар из оправданих разлога био спречен да у року уплати акције.

Закон предвиђа и забрану по којој акционар не може своје потраживање према акционарском друштву пребијати за уплате акција, већ је дужан да изврши уплате акција.

Акционарско друштво не може ослободити акционара обавезе уплате акција и уношења улога у имовину друштва, нити може ту обавезу одложити или смањити (члан 224. ЗОП).

Шта се може десити акционару ако касни са уплатама уписаних акција?

Ако акционар и у накнадно остављеном року касни са уплатом акција или уношењем улога, управа акционарског друштва може му одузети привремену акцију (искључење акционара) (члан 225. ст. 1. ЗОП).

Привремена акција се издаје акционару када изврши упис акција а коначна акција (или потврда о акцијама) издаје се када акционар изврши уплату уписаних акција у целости.

Ако је акционар искључен он одговара акционарском друштву за неуплаћени износ односно неунети улог и проузроковану штету.

До штете долази у случају ако друштво не добије неуплаћени износ акција продајом одузетих акција на берзи или јавној лицитацији, односно ако се друштво не наплати од његових претходника уписаних у књигу акционара у случају преноса привремене акције на друго лице.

Комисија за хартије од вредности поништила је одлуку о преносу уписаних акција код приватизације друштва на интерној берзи имајући у виду законска ограничења о отуђењу уписаних акција (рок за отуђење је три године).

Да би се друштво обештетити законодавац је предвидео да претходници искљученог акционара (ако су пренете привремене акције) и искључени акционари одговарају солидарно за штету друштву у року од три године од дана уписа преноса акција у књигу акционара или од искључења (члан 225. ст. 3. ЗОП).

Видели смо да је искључени акционар дужан да накнади друштву штету због неблагоприятне уплате или неуплате акција.

Међутим, поставља се питање какав је статус искљученог акционара. Да ли је искључени акционар изгубио својство акционара и да ли су искључењем престала сва његова права у акционарском друштву?

Одговор је негативан.

Друштво је искључењем акционару одузело привремене акције. Али ако пођемо од чињенице да је акционар у смислу чл. 198. ст. 1. ЗОП био дужан код сукцесивног начина оснивања друштва да уплати 50% новчаног улога, и да је после уписа друштва у судски регистар наставио да уплаћује акције, то и после одузимања привремених акција и искључења акционара, акционар остаје власник и поседник уплаћеног дела акција и то му се и у случају искључења не може одузети.

Акционару искључењем не престаје својство акционара које је стекао уписом акција већ због неблагоприятне уплате њему се одузима неуплаћени део акција и исти се продаје на берзи или лицитацији, и ако се не постигне цена која износи номинални износ одузетих акција дужан је друштву на надокнади штету.

Акционар остаје и даље акционар али се његова права редуцирају, јер њему сада припадају права сразмерно власништву акција у односу на укупан капитал друштва.

Искључењем акционару се може десити да изгуби нека од права која је раније имао. Он може да изгуби право гласа у скупштини или управном одбору ако је то право условљено поседовањем одређеног броја акција или везано за акције одређене вредности а искључени акционар то сада нема.

Искљученом акционару се умањује и право на дивиденде и оно се своди на онај износ акција који поседује акционар.

Искључени акционар може касније прибавити нове акције (куповином, наслеђивањем и слично) и поново стећи иста па и већа права у односу на друштво од оних која је имао пре искључења што ће наравно зависити од врсте и количине акција које буде поседовао. И ове промене се евидентирају у књизи акционара.

Према томе, искључени акционар губи изврстан део акција које се продају, а тиме може му се десити да изгуби и извесна права која акционару припадају на основу закона или статута.